

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

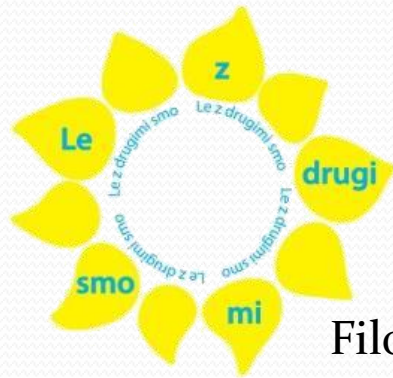

PEDAGOŠKI INŠTITUT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

»Krepitev socialnih in državljskih kompetenc strokovnih delavcev«

Le z drugimi smo

Dr. Boris Vežjak
Filozofska fakulteta Maribor in Pedagoška fakulteta Maribor

Ničelna toleranca do nasilja: izzivi in problemi
Nasilje v medijih

Naložbo sofinancirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije in
Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Predavanje

Problemski načrt predavanj

1. Kaj je klasično nasilje, kaj je sistemsko nasilje in kako se obe vrsti kažeta v medijih?
2. Kako je nasilje postalo eksploatacijska tehnika in naracija medijev?
3. Vrste najbolj pogostih tipov prikazovanja nasilja v medijih in psihološke okoliščine nasilja ter vpliva na otroke.
4. Nasilje v medijih kot način psihološke legitimacije in desenzibilizacije.
5. Primeri prikazov nasilja in družbene & medijske dileme: vpliv na otroke, vdor v zasebnost, prikazovanje samomora, legitimacija nasilja na Facebooku in družbenih omrežjih, ipd.

Vprašanje klasične definicije nasilja

Azra Kristančič definira nasilje »kot simptom agresivnih in sovražnih dejavnosti posameznih skupin in njihovih članov« ter nadaljuje, da je »nasilje le ena od ravni izražanja agresije in sovraštva«.

Toda: nasilje se pojavlja kot včasih enostaven ali hkrati tudi precej zapleten družbeni scenarij, z namenom nadzorovanja, prevlade in ustrahovanja, da bi prisilili ljudi, da bi morali početi tisto, česar ne želijo in nočejo.

Definicija zajema tudi verbalno nasilje. Družbeni scenarij, katerega namen je predvsem prevladati, zastrašiti, prisiliti ljudi, da nekaj počnejo proti svoji volji, in jih nadzorovati, pomeni nasilje. Vsaka oblika očitne uporabe fizične sile, z orožjem ali brez njega, ki je usmerjena proti sebi ali drugemu in je njena posledica rana ali smrt, je nasilje (Gunter 2000).

Vrste nasilja: klasično vs. sistemsko

K običajnim oblikam fizičnega, tj. klasičnega nasilja in izrazov agresije danes dodajamo še sistemsko ali objektivno ali strukturno nasilje: to se večkrat kaže kot vzdrževanje statusa quo (da je sistem sploh v ravnovesju, je potreben pritisk, oblika nasilja), ki nima klasičnega subjekta; izhaja iz strukturne danosti sistema. Misliti moramo pogoje, v katerih se nasilje dogaja.

Pierre Bourdieu in simbolno nasilje

Pierre Bourdieu: nova dimenzija v sociologiji kulture, znotraj katere je zasnoval svojo teoretsko paradigmo »simbolnega nasilja«, ki se nanaša na različne načine vsiljevanja mentalnih struktur, prek katerih posameznik zaznava družbeno in kulturno okolje, npr. v svojem revolucionarnem delu *Le Métier de sociologue* (Sociološka obrt) l.1968.

Bourdieu:

»Poslednji temelj tega novega ekonomskega reda je prav strukturno nasilje brezposelnosti, nestalnosti zaposlitve in implicitna grožnja z odpustitvijo.«

Strukturno nasilje

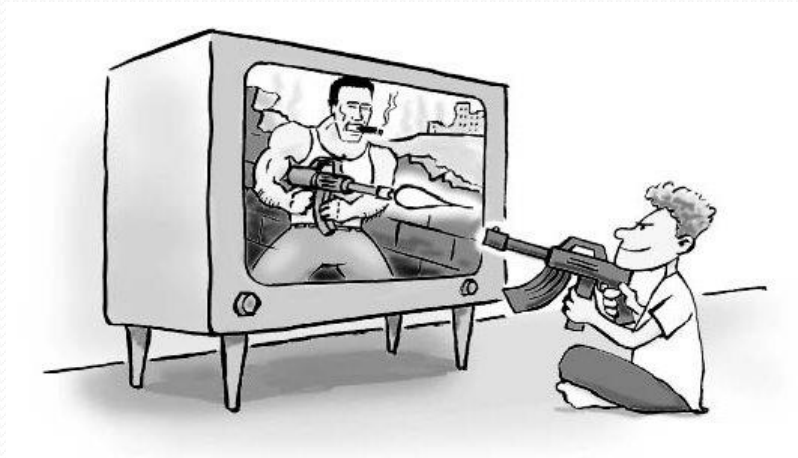
- Strukturno nasilje je vedno nasilje družbenoekonomskih razmer nad posameznikom, npr. nasilje, ki je posledica socialnih razmer, v katerih so se ljudje znašli zaradi preoblikovanja gospodarskih in družbenih struktur.
- Nasilje družbenega reda: vsak dan se srečujemo z novimi (nasilnimi) zahtevami zasebnega in poklicnega življenja ter z razkorakom vrednostnih sistemov.
- Konflikt med hierarhijo družbenih norm in vrednot ter našim lastnim vrednostnim sistemom.
- Pritisk: napor, pritisk in stres, ki ga mora posameznik prenesti v osebнем in družbenem oziroma poklicnem življenju, ki je posledica dolgotrajne prisile in pritiska družbenega življenja.
- Posledično strukturno nasilje razbirmo v npr. psihični obolevnosti, nastanku psihosomatskih bolezni.

Arthur Kleinman: nasilje vsakodnevnega življenja

Kleinmanova knjiga *The Violences of Everyday Life* (1992) - kot prvi omenja strukturno nasilje, ki se pojavlja v različnih oblikah, ki prizadenejo ljudi skozi družbeni red. V najhujšem primeru posameznik življenje doživlja kot travmo, povzročeno pod prisilami družbenega življenja, ki puščajo boleče duševne in telesne posledice.

Ena od najbolj pogostih je stres: tega velikokrat povzroča ravno družbeni in delovni red kapitalizma: predpisani delovni čas, prekomerno delo, pomanjkanje časa zase in za družino, zunanja časovna prisila, zahteve delodajalca povzročajo čustveno in telesno izčrpanost, izgorelost, jezo in stres.

Število prizorov nasilja in potreba po njem

Po nekaterih podatkih se prizori nasilja v časopisih in televiziji drastično povečujejo. Vojna proti terorizmu, bombni napadi, terorizem, revščina in mamila po mnenju nekaterih preračunih vplivajo na mladostnike in otroke – ti so priča okoli 200.000 prizorom nasilja in okoli 40.000 inscenacijam ubojev v času odraščanja do svojega 18 leta. Paradoksalno se število upodobitev nasilje večja v času, ko je zahodni svet uspel fizično nasilje v resničnem svetu zmanjšati.

Primer: klasično spletno in medijsko nasilje

Dr. Michele L. Ybarra, Internetne rešitve za otroke (Internet Solutions for kids, 2009):

»Naše ugotovitve pritrjujejo vedno večjemu številu dokazov, da je nasilno vedenje povezano z nasiljem v medijih, vključno z nasiljem med mladimi.«

»Zmanjšanje otrokove izpostavljenosti nasilju v medijih moramo razumeti tudi kot pomemben del preizpraševanja nasilja med mladimi.«

O analizi: raziskovalci so preučili povezavo med nasiljem v medijih in t.i. zelo resnim nasilnim obnašanjem, kot je streljanje ali uporaba hladnega orožja, ropanje in spolno nadlegovanje. Raziskavo so leta 2008 izvedli med 1.588 mladimi ljudmi v starosti med 10 in 15 let v različnih državah ZDA. Povprečna starost je bila 13 let, 48 odstotkov pa je bilo deklet.

Analiza: petkrat večja verjetnost nasilnega obnašanja

5 odstotkov anketirancev je bilo v letu 2007 vpletenih v kakršno koli »resno« nasilje, 38 odstotkov pa jih je odgovorilo, da so v istem obdobju obiskali vsaj eno spletno stran z vsebinami, na katerih je bilo uprizorjeno oz. upodobljeno nasilje. Z vsako naslednjo spletno stran z drugačnim tipom nasilja, ki jo je anketiranec obiskal, se je po ugotovitvah raziskovalcev verjetnost za nasilno vedenje povečala za 50 odstotkov.

Obiskovalci nasilnih spletnih strani, ki so odgovorili, da »veliko, večina ali vse« spletne strani, ki jih redno obiskujejo, vsebujejo nasilne vsebine, kot je »pretepanje, streljanje ali ubijanje,« obstaja **petkrat večja verjetnost v primerjavi s sovrstniki, da bodo vpleteni v resno nasilje.**

Verjetnost za nasilno vedenje zraste tudi s **številom različnih tipov nasilnih vsebin**, ki jih posameznik spremlja. Raziskava pa je pokazala, da je učinek nasilja na televiziji, v glasbi, računalniških igrah in v risankah veliko manjši od internetnega nasilja nad resničnimi ljudmi.

Metodološki pomislek?

Morda le otroci, nagnjeni k nasilju, obiskujejo »nasilne« spletno strani, mi pa zamenjujemo vzrok in posledico? Interaktivna narava spleta je po mnenju raziskovalcev po vsej verjetnosti vzrok, da ima spletno nasilje v primerjavi z ostalimi mediji veliko večji vpliv na nasilno vedenje.

Kljub vsemu ta raziskava ne odgovarja na vprašanje, ali nasilne vsebine delajo otroke nasilne in ali le že tako ali tako k nasilju nagnjeni otroci na spletu iščejo nasilne vsebine, oz. ali gre morda za zmes obeh možnosti.

Dve posledici: posnemanje in brezbržnost

Nasilje v mediji nima brezpogojnega vpliva na ravnanje otrok, učencev, ima pa posrednega: v interakciji z drugimi vplivi iz okolja, znotraj družine in družbe lahko prispeva k temu, da se obstoječe tendence in nagnjenja pri otrocih in mladostnikih ojačajo in oblikujejo njihov sistem vrednot in prepričanj o svetu.

Hagmann (2000) je ugotavljal, da obstajajo diferencirani katalogi motivov, zakaj nekdo izbira medije s čisto določenimi vsebinami – zato je še zlasti pomembno sito odločanja, kako bo otrok to njih pristopal; ali neovirano ali s pomočjo staršev, drugih družinskih članov in učiteljev. Pomembno je opozarjanje, da nasilje v mediju ni realno in da ne predstavlja posebne vrednote, pozitivnega vedenja – kar je naloga vseh, ki sodelujejo v procesih vzgoje.

Poglavitni posledici: posnemanje in brezbržnost.

Posnemanje: imitacija junakov ali tistih, ki jih igrajo, prevzemanje agresivnih vzorcev ravnanja, kopiranje njihovih ravnanj, identifikacija.

Brezbržnost: je oblika naraščajoče indolence, pasivnost in otopelost, ki spremljajo nasilje v realnosti. Npr. otroci se ne zmenijo za nasilje okoli sebe, ko je npr. sošolec pretepen. Hkrati odsotnost čustvovanja, če se zgodi nekaj nasilnega in rezultira v slabih posledicah.

Konkretni ukrepi za zmanjševanje in problematizacijo nasilja v medijih: tri točke

Strožja medijska regulacija

Sprememba medijskih zakonov in predpisov v smeri natančnejšega in bolj rigoroznega reguliranja in omejevanja prikazovanja spolno ali nasilno eksplicitnih vsebin, omejitve v programskem času (premik v času predvajanja na poznejši čas), ustrezna oprema prispevkov, filmov in vseh vsebin z ustreznimi opozorilnimi znaki.

Medijska pismenost in medijska vzgoja

Trojna narava medijske pismenosti: izobraževanje staršev, pedagoških delavcev (tistih, ki poučujejo) in samih otrok in učencev.

Z izrazom pismenost opišemo spretnosti, znanja in razumevanje, ki ga imamo kot potrošniki ali uporabniki medijev: samo medijsko pismena oseba je dovolj informirana, da lahko sprejema ustrezne odločitve.

Medijska pismenost vsebuje tudi znanja o tem, kako naj izkoristimo priložnosti nekega medija (skozi novi tehnologije), hkrati pa tudi znanja o tem, kako sebe, družino, otroke zaščititi pred možnimi slabimi vplivi.

Odpravljanje rizičnih dejavnikov za nasilje v šoli, povezanih z mediji: nekritično gledanje filmov ali risank z nasilnimi vsebinami, močna identifikacija z junaki v filmih ali celo igralci, ki igrajo junake).

Medijsko državljanstvo

Državljanska aktivnost, usmerjena v omejevanje medijskega nasilja, znotraj civilnodružbene sfere in takšna, da prihaja od spodaj navzgor: državljanske akcije v obliki zahtev po spremembi zakonov, peticije, protesti, organizirana društva in druge institucionalne oblike, bojkot medijev, »glasovanje z nogami«: ekonomsko kaznovanje medijev, ki ponujajo nasilne vsebine.

Splošna nenasilna kultura odnosov in duha

Odprava nasilja skozi medijsko vzgojo je lahko uspešna le ob izboljševanju drugih dejavnikov v šolskem sistemu in širše, npr. v odnosu učenec-učitelj, domači vzgoji in družinskih razmerah, socialni klimi v razredu ali šolski skupini, dvigu kakovosti odnosov, dvigu kulture vrednot v družbi.

Delavnica

Dileme za razpravo ob primeru belgijskega morilca:

- So v primerih, ko je primer belgijskega morilca, nasilne vsebine na TV in filmih sokriva za njegovo ravnanje?
- Bi se lahko izognili tovrstnemu ravnanju, če bi nasilne vsebine omejevali ali cenzurirali?
- Kako si lahko predstavljamo televizijske in filmske vsebine brez nasilja – ali so poseg v svobodo umetniškega izražanja?
- Kateri faktorji morajo biti navzoči, da bi smeli govoriti o prenosu nasilja v psihološke vzorce ravnanj pri mladostnikih in otrocih?

Dileme za razpravo ob primeru uboja Gašperja Tiča:

- Kdaj je poseg v zasebnost dovoljen?
- Poseg v pravico do zasebnosti je dovoljen, vendar mora ustrezata določenim kriterijem. Biti mora protipraven. Tehtati je treba nasprotujoče si interese. Najmočnejše varstvo gre intimni sferi. Širši vidiki zasebne sfere ne uživajo absolutnega varstva. Tudi če posameznik ni sam, ni njegova pravica do zasebnosti zaščitena samo v zasebnih razmerjih znotraj njegovega doma, ampak je nekaj, kar je lastno posamezniku in se z njim seli. Kjer koli se nahaja, lahko pričakuje varstvo pravice do zasebnosti (Lampe, 2004).
- Kakšno omejitev te pravice predstavlja javni interes?
- Pravica ne sme preprečiti objav o stvareh, ki so v splošnem javnem interesu. Težko je definirati, kaj je v interesu javnosti in kaj ne, ter kaj javnost le zanima, a ni njen interes. Varstvo pravice do zasebnosti mora biti oblikovano tako, da varuje posameznika pred posegi v zadeve, pri katerih javnost nima legitimnega interesa.
- Vprašanje pietete v odnosu do pokojnika, kako bi mediji morali postopati?
- Kdaj in kako je treba pokazati na dovolj veliko mero spoštovanja do sorodnikov in bližnjih, ki jih je imel pokojnik, in kako to prezentirati v medijih?

Dileme za razpravo ob posnetem Facebook umoru:

- Kakšne varovalke uporabiti pri predvajanju nasilnih vsebin, kaj je omogočilo predvajanje posnetka in kakšna je regulacija področja?
- Kaj je pripravila mladeniča, da sta trpinčila svojega kolega in povzročila njegovo smrt? Kakšne socialne in psihološke okoliščine njunega življenja? So te neizogibne vodile v takšno tragedijo?
- Katere družbene okoliščine so omogočile njuno prepričanje, da lahko posnetek umiranja predvajata na FB? Kakšna „samoumevnost“ stoji za tem dejanjem?
- Kako pojasniti izživljanje številnih gledalcev (pol milijona ogledov), všečkanje in podporo storilcema? Živimo v družbi nasilja, a si tega ne priznamo? Lahko razlago reduciramo na golo radovednost ali druge psihološke vzgibe?

Dileme za razpravo ob smrti mariborskega ravnatelja:

So »resni mediji« s svojim molkom ravnali ustrezno ali ne? Drži stališče Društva novinarjev Slovenije, da bi morali enostavno primer prezreti?

Kje je meja zasebnosti in posameznikove pravice in kje meja javnega interesa? Je bil v danem primeru navzoč javni interes po informiranju ali res nikakor ni bil?

So »rumeni mediji« kršili načela novinarske etike še s čem drugim in ne le tem, da so o primeru sploh pisali, pa ne bi smeli? Katera določila kodeksa so bila kršena?

So se »rumeni mediji« v danem primeru spustili na raven neokusnega naslajanja in norčevanja?

So mediji soodgovorni za smrt ravnatelja in na kakšen način bi morali prevzeti odgovornost, če so?

Kako moramo poročati v primeru samomora v danem primeru in ali so mediji v tem primeru ravnali dovolj pietetno?

So nekateri mediji storili prav, ko so se lotili brisanja poprejšnjih (spletnih) poročil in zapisov o tem primeru?

Kako ovrednotiti družbeno iskanje grešnih kozlov in nastop moralne panike – če je do nje prišlo?

Dileme za razpravo ob ubijanju živali v resničnostnih šovih:

- Zakaj je ubijanje živali v resničnostnih šovih nedopustno ravnanje?
- S kakšnimi motivi ga medijski ustvarjalci vpeljujejo?
- Je takšno ubijanje ali prikazovanje ubijanja?
- V katerih medijskih žanrih bi bilo dopustno?
- Katere moralne dileme lahko pri tem izpostavimo?
- Kako ubijanje živali vpliva na psihologijo otrok in mladostnikov?
- Kakšne reprezentacije nasilja so ob tem legitimirane?

Literatura, viri

Andrejevic, M. (2004): *Reality TV: the work of being watched*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Carruthers, P. (1992). *The Animals Issue: moral theory in practice*. Cambridge University Press

DeGrazia, D. (1996). *Taking Animals Seriously: Mental Life and Moral Status*. Cambridge University Press

Dovey, John (2000): *Freakshow: first person media and factual television*. London: Pluto Press.

Hill, Anette. 2005. *Reality TV: audiences and popular factual television*. London: Routledge.

Jakopič, Kaja. (2006). *TV voajerji*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis.

Kilborn, Richard. (2003). *Staging the real: factual TV programming in the age of Big Brother*. Manchester: Manchester University Press.

Kodeks novinarske etike novinarjev Slovenije; 2002.

Petrovec, D. (2003). Mediji in nasilje. *Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Mirovni inštitut: Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Ljubljana: Mediawatch.

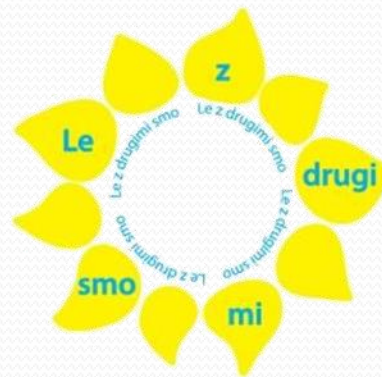
Phillips, A. (2014). Understanding the Link between Violence to Animals and People. *A Guidebook for Criminal Justice Professionals*. National District Attorneys Association.

Prasad, R., Abbott, M., Dunleavy, T., Boyd-Bell, R., Edwards, H., Fraser, I., Friesen, R., Parker, J., Terris, J., Wrightson, J. (2004). New Zealand. Working Group for TV Violence Project. Towards precautionary risk management of TV violence in New Zealand / the report to the Minister of Broadcasting of the Working Group: TV Violence Project. ISBN 0-477-01991-9

Pušnik, Maruša. 2007. Kant bi moral študirati dizajn: resničnost resničnostnih šovov in družbene spremembe. *Arzenal*(1). Dostopno prek: http://www.arzenal.si/?content=web_posts-articles-view_article&web_post_id=56, 9. 1. 2016.

Slotsve, T., del Carmen, A., Sarver, M., Watkins, R. J. V. (2008). Television Violence and Agression. *Southwest Journal of Criminal Justice*, Vol. 5(1). pp. 22-49.

Weaver C.K. in Carter, Cynthia (2006). *Critical Readings: Violence and the Media* (Issues in Cultural and Media Studies, Maidenhead in New York: Open University Press.

Več informacij:

<https://lezdrugimismo.si/sl>

Kontakt:

vezjak@yahoo.com

info@lezdrugimismo.si